



Terugblik op de Sovjet-Unie vol ironie

Installatie Kabakov verworven door het Van Abbemuseum

Een buitenproportioneel grote treinwagon staat schuin in een museumzaal. Er klinken Russische liederen uit, heldhaftige Sovjetliederen uit de jaren veertig en vijftig, gezongen door ferme vrouwen. Een roodbruin houten trapje met drie treden biedt toegang tot de ruimte. Het interieur van de wagon is lichtgrijs, met een – voor de Sovjet-Unie heel bekende – grijsgroene ‘lambrisering’ en bevat zeven blankhouten banken.

M idden achterin op een verhoging is een schilderij te zien dat fel beschenen wordt door twee spots. Het doek toont vijf oudere vrouwen met kleurige sjaals. Op de achtergrond is een parkachtig landschap met wandelaars en een vijver met roeiers te zien. Alle vrouwen zijn afgebeeld met de rug naar ons toe, behalve één. Ze lijken met elkaar in gesprek.¹ Op de verhoging, aan weerszijden van het schilderij, staan twee luidsprekers waaruit de

Sovjetliederen klinken. Onwillekeurig verbindt de bezoeker deze vrouwenstemmen met de vrouwen in het schilderij. Zij zijn het die dit zingen, of liever: zij hebben dit ooit gezongen. Met de houten banken en het felle licht op het centraal opgestelde schilderij lijkt het interieur van deze wagon op een kleine, eenvoudige bioscoop. Het doet denken aan een *film still*, een beeld dat stilstaat. Maar het zou net zo goed kunnen gaan om een kapelletje met een devotiestuk achter het altaar.

Buiten de wagon, in de museumzaal, is een serie teksten tegen de muur bevestigd. Deze bestaan steeds uit een aantal afbeeldingen met bijbehorende Russische tekst en een aparte Engelse vertaling. Het zijn allemaal klachten van bewoners van gemeenschappelijke appartementen, zoals de Sovjet-Unie die zoveel kende in het verleden. De afbeeldingen zijn afkomstig van affiches, decoraties, ansichtkaarten en tijdschriftillustraties uit de Sovjetperiode. De teksten



Linkerpagina:
Detail van *Let's Go Girls*:
Interieur van de wagon
met het schilderij
Young Girls uit 1995
Foto's: Peter Cox

zijn soms onvolledig en lijken op fragmenten uit protocollen van rechtszittingen. Ze worden gedeeltelijk aan het oog onttrokken door de grote treinwagon. Aan de buitenkant van de wagon, boven de ingang, is in grote letters een opschrift aangebracht: 'De heldere toekomst achter ons/the bright future behind us'.

KABAKOV VERSUS LISSITZKY

In 2010 nodigde het Van Abbemuseum Ilja en Emilia Kabakov uit om met de verzameling werken van de Russische kunstenaar El Lissitzky uit de collectie van het museum een presentatie te maken. Deze werken behoren tot de kerncollectie van het Van Abbemuseum en zijn een belangrijk oriëntatiepunt voor het denken over de functie van kunst in de samenleving. Het concept dat de Kabakovs ontwikkelden, werd uitgewerkt tot de spraakmakende tentoonstelling *Lissitzky – Kabakov, Utopie en werkelijkheid* die van 1 december 2012 tot en met 28 april 2013 in het Van Abbemuseum

Let's Go Girls

Ilja Kabakov (Dnjepropetrovsk 1933) en Emilia Kabakov (Dnjepropetrovsk 1945)

2012. Installatie, bestaande uit een wagon, een schilderij van Ilja Kabakov, *Young Girls* uit 1995 en 20 teksten met afbeeldingen op papier

Bijdrage: € 140.000

VAN ABBEMUSEUM, EINDHOVEN

Let's Go Girls is verworven met steun van de Vereniging Rembrandt en de Stichting Promotors van het Van Abbemuseum

gehouden werd.² Daarin werden op een heel bijzondere wijze twee momenten in de geschiedenis van de Sovjetstaat met elkaar geconfronteerd. Tegenover de hoopvolle blik naar de toekomst van Lissitzky stond de terugblik vol ironie, melancholie en humor van Kabakov.

Kunstvragen

Diederik Mulder (1989)

Interieurarchitect, student architectuur, lid van de Vereniging Rembrandt sinds 2014



Wat is uw eerste kennismaking met kunst?

'Ik heb altijd een passie voor architectuur gehad. Tijdens mijn studie aan de kunstacademie ben ik me meer gaan verdiepen in beeldende kunst en daar ben ik heel enthousiast over geworden. Op jongere leeftijd ging ik wel naar het theater en naar musicals, maar eigenlijk nooit naar musea.'

Herinnert u zich nog uw eerste kunstreproductie?

'Bij mijn ouders hingen geen kunstreproducties en ik heb ze zelf ook niet. Ik gebruik kunstboeken om inspiratie op te doen. Aan reproducties aan de muur heb ik geen behoefte, ik kijk liever naar het echte werk.'

Wat is uw eerste kunstaankoop?

'Die is er nog niet, maar het werk van de kunstenaars van De Stijl vind ik heel interessant: Mondriaan, Theo van Doesburg, Bart van der Leek. Vooral de architectuurontwerpen, schilderijen die eigenlijk plattegronden van interieurs zijn. Als ik mag dromen zou ik wel een tekening of een maquette uit de periode van De Stijl willen hebben.'

Naar welk museum gaat u graag terug?

'Vaak zijn kleine musea heel verrassend, zoals Museum Nairac in Barneveld. Qua beleving vind ik Museum Belvédère in Friesland heel bijzonder. Dat begint al met de weg ernaar toe door de weilanden, en dat je dan het museum als een zwart balkje over het water ziet liggen. Alles komt daar samen: het gebouw, de ligging, de kunst en hoe die er gepresenteerd wordt.'

Wat wil u binnenkort gaan zien?

'Er is momenteel een tentoonstelling in Het Nieuwe Instituut in Rotterdam over de decors van Erwin Olaf. Dat is een onderwerp dat me bezighoudt, hoe je iets tentoonstelt, hoe je iets presenteert. Ook dat is kunst.'

Welke aankoop voor welk museum zou u graag willen steunen?

'Ik vind het een mooie gedachte om bij te dragen aan de aankoop van werk van jonge kunstenaars. Musea houden zich vaak bezig met het verleden, maar hedendaagse kunst geeft een beeld van onze eigen tijd en de vraagstukken van nu.'

Het is deze kritische reflectie op de verworvenheden van de Sovjet-Unie die centraal staat in het hele oeuvre van Kabakov



Detail van *Let's Go Girls*: Klachten van bewoners van een gemeenschappelijk appartement (Russische teksten met Engelse vertalingen)

De installatie *Let's Go Girls* werd in 2012 speciaal voor deze tentoonstelling vervaardigd. Hij werd nauwkeurig uitgetekend door de bijna 80-jarige Ilja Kabakov en in nauw overleg met het kunstenaars-echtpaar uitgevoerd door de technische dienst van het Van Abbemuseum. Een dergelijke wagon komt voor in verschillende installaties van Kabakov, zoals *The Red Wagon* (Düsseldorf, 1991) en *We Are Living Here* (Parijs, 1995).³ Hij verwijst naar de zogenaamde agitprop (agitatie-propaganda) treinen, die na de Revolutie door het hele Sovjetgebied reden en na de Burgeroorlog zelfs tot in de verste uithoeken om 'de stralende toekomst' van de nieuwe staat te verkondigen. Schrijvers, dichters en zelfs complete theatergezelschappen reisden erin mee. Er waren wagons met drukpersen, posters, tijdschriften en natuurlijk kon het revolutionaire medium bij uitstek, de film, niet ontbreken. Aan de buitenkant van de wagons waren revolutionaire slogans aangebracht. Later werd de agitproptraditie voortgezet in de 'rode hoeken', plekken voor propaganda die in elke fabriek of onderwijsinstelling verplicht waren. Met deze vaste grond onder de voeten veranderde ook de boodschap: 'de stralende toekomst' werd 'het eeuwig stralende heden'.⁴

De wagon die we hier zien, is al lang geleden uitgerangeerd en op een zijspoor beland. Hij staat

Rode ster van de internationale tentoonstelling *Pressa*, naar ontwerp van El Lissitzky, Keulen, 1928, reconstructie ontworpen en gebouwd door Henry Milner, 2012

op grote houten blokken in dit eeuwig stralende heden, te midden van vele schrijnende klachten die Sovjetburgers hebben geformuleerd over hun individuele leefomstandigheden. Het beeld van deze vijf oudere vrouwen en hun liederen, gecombineerd met de tekst 'De heldere toekomst achter ons' aan de buitenkant van de wagon geven de titel van het werk, *Let's Go Girls* iets ironisch, maar ook iets melancholisch.

KRITISCHE REFLECTIE

In de tentoonstelling vormde deze installatie een ware apotheose. Het werk was opgesteld in de laatste zaal, tegenover een nieuwe uitvoering van *De ster* die Lissitzky in 1928 ontwierp als onderdeel van de *Internationale Presse-Ausstellung* ('*Pressa*') in Keulen.⁵ Het motto dat Kabakov aan deze zaal meegaf luidt: 'De heldere toekomst tegemoet' (Lissitzky) en 'De heldere toekomst achter ons' (Kabakov). De propaganda die Lissitzky in Keulen maakte voor de pers in de nieuwe Sovjet-Unie werd hier dus geconfronteerd met een reflectie van Kabakov op dit soort propaganda. Deze tegenstelling duidt op een van de fundamentele verschillen tussen Lissitzky en Kabakov: de een kijkt steevast hoopvol vooruit en stelt zijn werk in dienst van de nieuwe en glorieuze toekomst van de Sovjetstaat, terwijl de ander in zijn werk vaak met ironie maar ook met humor terugkijkt naar wat er van al dit optimisme is terechtgekomen. Het is deze kritische reflectie op de verworvenheden van de Sovjet-Unie die centraal staat in het hele oeuvre van Kabakov. Zij komt op kernachtige wijze tot uitdrukking in de installatie *Let's Go Girls*.

Er is slechts weinig werk van Ilja Kabakov in Nederlandse openbare collecties. Alleen het Stedelijk Museum in Amsterdam bezit een installatie en een aantal kunstenaarsboeken van hem. Het is verwonderlijk dat er maar zo weinig werk van deze kunstenaar in de Collectie Nederland aanwezig is, want Kabakov wordt algemeen gezien als de belangrijkste nog levende naoorlogse Russische kunstenaar. Hij vestigde zijn reputatie in de jaren tachtig van de vorige eeuw, toen hij een van de belangrijkste vertegenwoordigers was van de Moskouse conceptualisten, en na zijn vertrek uit de Sovjet-Unie in de jaren negentig, toen hij met grote installaties de westerse kunstwereld veroverde. Op het moment maakt hij samen met zijn vrouw Emilia nog steeds tentoonstellingen over de hele wereld. Ilja en Emilia Kabakov wonen en



werken de laatste jaren in Long Island en hebben het Amerikaanse staatsburgerschap.

Als tegengewicht tegenover Lissitzky wilde het Van Abbemuseum de positie van Kabakov graag in de collectie verankeren met een werk dat hij en zijn vrouw speciaal voor het museum maakten. Daarom is het museum zeer verheugd dat dit werk aan de verzameling en daarmee aan de Collectie Nederland is toegevoegd. In *Let's Go Girls* zijn de hoop op en verwachtingen van de toekomst 'bevroren' in het schilderij, in de liederen, in de klachten en in de geparkeerde wagon met het opschrift 'De heldere toekomst achter ons'. Daardoor vormt deze installatie een sterke tegenhanger voor de vele dynamische werken van El Lissitzky in het Van Abbemuseum en is het een aanwinst die zijn plaats in de collectie niet hoeft te zoeken ♦

Willem Jan Renders
Projectleider 'Lissitzky – Kabakov'

Noten

1. Er zijn twee eerdere versies van dit schilderij, zie hiervoor E. Petzinger (red.), *Ilya Kabakov, Paintings/Gemälde 1957 – 2008*, 2 delen, Bielefeld 2008, p. 268, nr. 183 en p. 303, nr. 233.
2. Bij deze tentoonstelling verscheen een driedelige catalogus met bijdragen van B. Groys, J. Milner, A. Vidokle: *Lissitzky – Kabakov, Utopie en werkelijkheid*, tent. cat. Eindhoven (Van Abbemuseum) 2012.
3. Zie voor *The Red Wagon* en *We Are Living Here*, T. Stooss (red.), *Ilya Kabakov, Installations 1983 – 2000*, 2 delen, Düsseldorf 2003, pp. 290-295, nr. 42 resp. pp. 76-83, nr. 86.
4. Voor verdere informatie over 'agitprop' zie M. Ebon, *The Soviet Propaganda Machine*, New York 1987.
5. *Union der sozialistischen Sowjet-Republiken. Katalog des Sowjet-Pavillons auf der Internationalen Presse-Ausstellung*, Keulen 1928.